

Mágikus nihilizmus

Iker ormok

„Két héttel azelőtt, hogy meghalt, Borcan ezredes magával vitt terepszemlére a dobrini erdőkerület egyik kopár magaslatára.”

„Két héttel azelőtt, hogy nevelőapámat, Anatol Korkodus brigadérost letartóztatták, megajándékozott egy vadonatúj Stihl motoros láncfűrészsel.” (5.)

Íme Bodor Ádám két prózaművének, az 1992-es *Sinistra körzet* és a 2011-ben kiadott *Verhovin a madarai*

első mondatai. Két könyv, megjelenésük között eltelt két évtized, mégis, a bennük teremtett világokban, pontosabban abban az egyetlenben, mintha megállt volna az idő. A két – műfajilag jobb híján regényként jelölt – kötet számomra az egymástól elválasztott, földrajzilag eltérő helyen felnevelt egypetűjű ikerpár képzetét kelti. A szerkezeti, tematikai, stilisztikai, azaz írásmódbeli hasonlóságok, párhuzamok és analógiák megszámlálhatatlan sokaságából kiindulva a két mű összehasonlító elemzésére érdemes lenne külön tanulmányt szentelni. A nyelvi regiszter szintjén, a karakterábrázolásban, az időkezelésben, a mozaikszerűen építkező szerkezetben, a narrátori pozícióban, és nem utolsósorban a két mű apokaliptikus ideán túliságában az azonosságok lépten-nyomon tetten érhetők. E meglepően feltűnő és nyilvánvalóan koncepcionális testvériség – ennek ellenére, vagy éppen ezért – nem alkot új perspektívát a markáns bodori prózában, hanem elsősorban az ismétlés, az újraírás jogosságát illetve szükségességét helyezi teremtő fókuszpontjába. Mindemellett az író tagadhatatlan, játékos invenciókkal helyezkedik jól ismert szerepébe, szinte felfrissíti az előző opuszt, s mint egy Möbius-szalagon, újra körbefuttatja rajta néhol tisztán ragyogó, máskor sötét, nyirkos, termálvízszagú szavait. Akkoriban a Pop Ivan hágóiról egy Bodor, most a Paltin lankáiról egy Adam névre hallgató férfi adja közre egy végnapjait élő apró település különös, rémisztő-szép meséit.

Verhovina, merre vagy?

Teljesen irreleváns kérdés, ahogyan az is, hogy mikor. Verhovina itt nem a néhai ukrán motorkerékpárra, hanem a hegyes-völgyes, erdőkben gazdag régióra utal Kárpátalján. Jablonska Poljana azonban tudtommal már fiktív tér. Ha mindenképpen lokalizálni szeretnénk, megállapíthatjuk, hogy történetünk valahol a semmi közepén, vagy attól épp csak kőhajításnyira játszódik, valamiképpen a történelmi idő utáni, de az apokalipszist még éppen megelőző,

mozdulatlanná dermedt, némán rothadó pillanatban.

A táj lenyűgöző díszletéül szolgál a regény alcímében említett végnapoknak. Bodor fantasztikus tájfestészetet művel gyöngyhöz hasonló, egyszerű szavakkal, a deres kék könnyű, az olajos zöld nehéz tónusaival, gyengéd fénnel, rengeteg hóval, jégkristállyal, olvadékkal, forró vízzel, kénnel, permettel és füsttel.

„A jég hízni kezdett, lassacskán fölpúposodott, átbukott a zsilipen, a víz pedig csak jött és jött, először csak a malomkerék dermedt bele a kristályáradatba, amely később az egész boronaépületet körülölelte, hogy még a zsindegyfedélről is hatalmas jégcsapok, a tél rémisztő agyarái villogtak. Mintha üvegbe lenne zárva, a malom most is teljes épségben áll ott. Tatjánával néha kísétálunk megnézni a menekülés közben belefagyott egereket, amint a jégréteg nagyításában óriási szemekkel bámulnak a végtelen, örök semmibe.” (19.)

A környezeteírások erősek, plasztikusak, minden gőztől nedves, nyirkos, csobogó és fojtottan dübörgő. A hegy, az erdő, a folyó, a termálforrások, a meddőhányók mintha mind azt üzennék: időtállóbbak vagyunk az embernél.

Mentális atmoszféra

Jablonska Poljana maroknyi lelket számlál, lakosai a hely tekintetében gyakran szokatlan mesterségeket űznek. Anatol Korkodus önjelölt brigadéros egyszemélyes vízfelügyeleti brigádjában a település irányítójaként lép fel, egészen eltűnéséig, azaz meg nem okolt haláláig. Van fogadósunk, jóstehetséggel megáldott varrónőnk, akasztott gátőrünk, mágikus erejű, könnyeivel halott gyermekeket feltámasztó cinege démonunk, csendbiztosunk, hátramoszdítónk, kiugrott lelkészünk, és nem utolsósorban Roswithánk, azaz kislány testű, domesztikált állatocskánk. A Jablonska Poljanát folyamatosan elhagyó vagy ott elhalálozó lakosokat korábban javítóintézetbeli gyerekek importálásával pótolták, ám amióta a vasúti síneket felszedték és a települést menthetetlenül szegregálták, az erózió, a lassú kihalás lesz úrrá a vidéken.

„még a nyár első hetében, a bódító zsongás teljében elnémult az erdő, kihalt a berek. Ismeretlenek a Jablonka mentén karókkal leverték, és ahol nem érték el, vízi fecskendőkkel lemosták a fákról a fészkeket, valami bűzös lével bepermetezték a lombokat, a vándormadarak pihenőhelyeit pedig szurokkal kenték tele, mire a körzetből egyik napról a másikra elköltöztek a madarak, úgyhogy a hallgatag varjakon kívül egy sem maradt. Sejteni lehetett, hogy az, ami a madarakkal történt, az csak a kezdet. Az a valaki, aki ezt kiagyalta, itt nem áll meg.” (136.)

Ebbe a (mikro)kozmosz sakkjátszmába érkezünk meg olvasóként, és fejezetről fejezetre követjük a sakktáblánál nem sokkal bonyolultabb jellemű karakterek mozgását, dicső vagy dicstelen halálát, eltűnését. A játéktér szereplőinek sora fokozatosan gyérül, a menekülés, a megsemmisülés elkerülése lehetetlen, kérdés csupán a kegyelem lehetősége lehet a mindenképpen szükségszerű vég előtt.

Végül is mit tesznek a helység lakosai? Egy baljós, mentális atmoszférában a mindennapok rutinját végzik, de voltaképpen egy megfeneklett egzisztenciális pillanatban vegetálnak.

A ború, ami a tájat és a lelkeket uralja, vészterhes gyanakvásból táplálkozik: valakik, a hatalom arctalan birtokosai ismeretlen érdekből lassú kivéreztetésre ítélték Jablonska Poljanát. Időnként feltűnnek gyanús, szürke alakok a párában, az erdők sötétjében, a szakadozó kerítéseken kívül, a vízforrások mentén. A terepszemlélő idegenek felbukkanása a helyi vélekedés szerint egyenlő egy tervszerű likvidálási folyamat létezésével, ami azonban a racionalitás szintjén a történetben nem nyer megerősítést. Épp ellenkezőleg, a megbízók, ahogyan a kötet vége felé elhangzik: „A helység jövőjére gondolnak.” (242.)

Gasztrológia és szexus

Addig is, amíg az anticipált vég be nem következik, élni kell, enni kell, szeretni kell. Az alapszükségletek és azok kielégítésének leírásában Bodor Ádám szédítően invenciózus és esztétikailag a messzemenőig kifinomult. Az élet és az étel szoros metafizikai közelségbe, szinte átfedésbe kerül. A már-már szentírásként felütött Eronim Mox-féle szakácskönyv, amelyben a recepteken túl életvezetési tanácsok, bölcsességek és Verhovina múltjából merítő mesék, sőt a világ végének eljövetele is szerepel, az egyetlen transzcendens fogódzó Anatol Korkodus életében, lelki útmutató a „lassan múló bánatos napokra”. (104.) Az ételkompozíciók és a nemi érintkezések leírásaiban egyazon finom, részletezett, szakrális figyelemmel bíró akarat segítkezik.

„A kelő kovász illata betöltötte a kunyhót a mennyezetig, Hanku letérdelt Delfina elé, átölelte feneke fehér párnáit, mintha egész eddigi élete során mindig erre a pillanatra vágyott volna. Virradatig közöttük szó el nem hangzott, hallható néha csak egy-egy egér motozása volt a lom közt, meg az a selyem nesz, ahogy combok egymáshoz simulnak, szaftos cuppanások. Fölöttük lidérces tompa derengéssel, mint a szeretők holdja, egész éjszaka a tölcsergombás szeszes flakon világított.” (53.)

A víz, az olaj, a szesz, a nyál, a zsír, a kovász alapelemeiből sajátos, az állat és az ember metszetében rejtőző entitások fogannak, a táplálkozás, a nemzés és a halál ugyanazon közös körben cirkulál. Nikita, az egyetlen és valószínűleg utolsó újszülött, akinek neve ráadásul Verhovinán halált jelent, már születésekor is a rendellenesség ijesztő pecsétjét viseli, tovább erősítve a vég közelgő képzetét.

„Meséli, hogy a baba pont az odakészített kád vízbe pottyant, és bizonyára nyelt is jócskán, de ahelyett, hogy bömbölni kezdett volna, lábával sebesen kapálózva némán körbeúszta a kádat, miközben hosszú fekete haja a víz színén lebegett.” (208.)

Az animális minőség jelenléte, ami Roswitha és Nikita „személyében” konkrét formát ölt, más megnyilvánulásokban visszafogottabban, de szintén kimutatható, mint a bogárszagú pópa vagy a nőstényként tüzelő asszonyok esetében. A természetbe ilyen mértékben történő be- illetve visszaágyazottság egy civilizáció alkonyát vetíti elénk, mintha az egyetlen, szabadságba vezető kiút az én feladása, az értelem feladása, röviden az emberi attribútum feladása árán valósulhatna csak meg.

Vég, következtetés

A vég talán nem is egyéb, mint nem tudni, miért tovább. Az abszolút feloldódás, a testi és a szellemi szublimáció áldásos irgalma azonban még várat magára, Verhovinára még csak árnyéka szegeződik.

„Hátha jön valaki, és megmondja, mi végre vagyunk itt. Vagy nem jön ide többet senki. Igazából csak az idő múlását várjuk.” (215.)

Egyszer Ionescotól megkérdezték, miért adta *A kopasz énekesnő* címet abszurd színdarabjának, amire a szerző úgy válaszolt, hogy a műben nem szerepel olyan énekesnő, akinek van haja. A helyzet némileg itt is hasonló. Ahogyan a regény kezdetén megtudjuk, Verhovinán nincsenek énekesmadarak, fészkeiket a múltban leverték a fákról, az állatok azóta ösztönösen elkerülik a települést. Ha a madarakat a szabadságnak feleltetjük meg, akkor a regényt ennek a folyamatos hiánynak egyre növekvő jelentősége tölti fel, hogy végül az emberi jelenlét megszűnésével újra remény mutatkozzék a madarak visszatértére. Mert visszatérnek bizony, ahogyan arról a mű utolsó mondataiban feloldozó, diszkrét katartikus derűvel értesülünk.

Véleménygép, egy mondatra beállítva

Helyenként kafkai abszurditású cselekményvezetés, de annál jóval színesebb, szagosabb, ízletesebb és emberibb, végső soron minden testiség és bomlás és halál gyönyörűen esztétizált és alázattal drágakővé csiszolt benne; ennyiben Márquez is eszembe jutott róla, hiszen egy sor mágikus realista ismérvnek is bőven megfelel, anélkül, hogy pusztán a zsáner módszertanára hagyatkozna, s mivel szeretem a kék színt, kedveltem a kék vadmalacot és a lakantusz-bogarakat, meg Korkodus örökké növő hínárszakállát, ezt az egész nagyon fanyar, erdei gyümölcs és gyógynövény illatú mesét, aminek fogyasztásához lábmelegítőt, és eredeti, hegyvidéki enciánpálinkát ajánlok.